

**Maak ruimte voor
het onverwachte**

Onze steden bevinden zich op een kantelpunt. De klimaatcrisis, ecologische voetafdruk en digitalisering en automatisering vragen om ingrijpende veranderingen, zegt planoloog **Ward Rauws**. Omdat stedelijke veranderingsprocessen maar ten dele zijn te sturen, pleit hij voor flexibiliteit.

Soms is het niet vreemd dat mensen zijn geworden wat ze zijn. Neem planoloog Ward Rauws, geboren en getogen in het summum van de Nederlandse planningsdrift: Lelystad. Daar werd hij, als Obelix in een ketel toverdrank, ondergedompeld in een planologisch visioen van jewelste. Helaas bleek in het geval van Lelystad dat zelfs planologen niet kunnen toveren. 'Die stad is helemaal op de tekentafel bedacht, als een blauwdruk', zegt Rauws. 'Ik heb er een gelukkige jeugd gehad, maar Lelystad is nou niet bepaald een succesverhaal.' Het is voor Rauws een schoolvoorbeeld van hoe planologie niet moet worden bedreven, waarover later meer.

Kantelpunt

Nu, ruim vijftig jaar na de ontwerpplannen van Lelystad, bevinden onze steden zich volgens Rauws op een kantelpunt. 'Steden veranderen altijd, maar soms zijn er veranderingen die de organisatie en het gebruik van de stad fundamenteel wijzigen.' Rauws wijst bijvoorbeeld op de Industriële Revolutie, waarbij de stad een productiekern werd, ontsloten door nieuwe kanalen en spoorwegen. Of neem de suburbanisatie sinds de jaren zestig en zeventig, waarbij mensen kilometers buiten de stad wonen en toch in de stad kunnen blijven werken.

Boodschappen doen

Het huidige kantelpunt is volgens Rauws het resultaat van drie ontwikkelingen: de klimaatverandering, het metabolisme van de stad en de digitalisering en automatisering. 'De klimaatverandering raakt ons leven op alle vlakken: van hoe we de stad inrichten en waar we met de stijgende zeespiegel nog kunnen bouwen, tot het omgaan met hitte en extreem weer. In het verlengde daarvan ligt de energievoorziening, en de grondstoffen en materialen die we gebruiken. Als je uitrekent wat de stad nodig heeft aan natuurlijke hulpbronnen en hoeveel we daarvan op aarde hebben, gaan we daar dik overheen. Daarnaast produceren steden enorme hoeveelheden afval en zorgt fijnstof voor problemen. In combinatie met de klimaatverandering is dat nogal problematisch. En dankzij de digitalisering en automatisering is reizen, informatie-uitwisseling en bood-

Ward Rauws (1985)

behaalde een master planologie aan de RUG en bleef aan de universiteit verbonden. Eerst als onderzoeker en docent, vanaf 2015 als universitair docent planologie. Sinds 2020 is Rauws universitair hoofddocent planologie aan de RUG. Hij is tevens lid van de Young Academy Groningen.

schappen doen een stuk gemakkelijker. De enorme hoeveelheden pakketjes, boodschappen en maaltijden die online worden besteld, betekenen bijvoorbeeld iets voor de logistiek in de stad. Tegelijkertijd is de vraag wat de digitale leefwereld betekent voor het persoonlijk contact en onze privacy.'

Motiveren met een visie

De schop moet dus in de grond, zouden veel politici kordaat roepen, maar dat is een oversimplificatie van de voorliggende opgave. 'Planologie gaat over het inrichten van de ruimte, over het organiseren van functies, stromen, logistiek en bewegingen van mensen, maar ook over de besluitvorming daarachter. Wie zitten aan tafel als we het hebben over het revitaliseren van jouw wijk? Daar moet je regels en samenwerkingsprocessen bij bedenken en dan hoop je dat alle betrokkenen, van vastgoedontwikkelaars tot de eigen ambtenaren en inwoners, de juiste weg inslaan. Daarbij is het heel belangrijk om als overheid mensen te motiveren met een visie, een verhaal over het type stad waar we naar streven: wij willen

een stad waar je ondanks de hitte gezond kunt zijn en prettig kunt leven en je ondanks extreem weer goed bij je huis kunt komen, bijvoorbeeld als de straat overstroomt. Maar om daar een blauwdruk op te leggen, "dit is wat we gaan doen", zoals in het verleden wel gebeurde, daar pleit ik tegen.'

Onzekerheden

Belangrijk is volgens Rauws dat zo'n visie ruimte laat voor onzekerheden. 'Planning gaat over de toekomst, dus per definitie over onzekerheid. We weten zeker dat de klimaatverandering er keihard aankomt, maar niet precies wanneer de zeespiegel op een bepaald niveau komt. En de domino-effecten zijn ook lastig te voorspellen: waar we nog kunnen bouwen, of mensen daar nog willen wonen en of je een pand überhaupt nog kunt verzekeren, laat staan dat je mogelijke nieuwe migratiestromen of geopolitieke conflicten en hun gevolgen voor de stad kan voorspellen.'

In slecht Nederlands: *expect the unexpected*. En zo zijn we terug in Lelystad, dat werd uitgetekend voor 120.000 inwoners, maar bleef steken op 80.000. Ook werd het Markermeer bij nader inzien toch maar niet ingepolderd. Daardoor werd Lelystad opeens een stad aan het water, terwijl het daar met de rug naartoe was gebouwd. De stad moest zich aan deze nieuwe realiteit aanpassen, maar was daar niet op voorbereid.

Pop-upwijkje

Om als stad flexibeler te zijn zou er volgens Rauws meer voor de tijdelijkheid moeten worden gebouwd. 'De Groningse wijk Beijum is een bloemkoolwijk die voor gezinnen is ontworpen, maar nu wonen er vooral vijftigplussers van wie de kinderen al lang uit huis zijn. Dan zou je sommige functies makkelijker willen kunnen veranderen, van een school een ontmoetingsplek of uiteindelijk een verpleegtehuis kunnen maken. Dat kun je doen door bij de bouw rekening te houden met andere functies, maar waarom moeten zulke gebouwen vijftig of tachtig jaar blijven staan? En moeten we niet veel meer modulair bouwen? Ik heb zelf net gezinsuitbreiding gehad. Het zou fantastisch zijn als je kunt opschalen met een kamer en die later weer kunt weghalen.'

Rauws wijst op het pop-upwijkje dat op het Suikerunieterrein is verrezen. 'In no-time zijn daar een stuk of negen huizen en een klein appartementenblokje neergezet. Die kunnen gewoon weer uit elkaar worden gehaald en elders opnieuw worden opgebouwd. Je ziet het verschil met een gewone wijk niet, dus kwalitatief lever je niets in.'

Slimmere regels

Een niet onbelangrijk detail is de regelgeving. Teveel willen bepalen wat er precies moet gebeuren zorgt dat regels snel achterhaald zijn. Daarom pleit Rauws voor slimmere regels. 'Je kunt wel zeggen dat iedereen vier zonnepanelen op zijn huis moet, maar nu is er een containercrisis, er is een geopolitieke strijd om de grondstoffen voor zonnepanelen, dus zou zo'n regel alweer achterhaald zijn. Dan kun je beter zeggen: je moet zelfvoorzienend zijn in energie. Hoe je dat doet, maakt ons niet uit.'

Daar hoort ook bij dat je bepaald gedrag en kennis in de wijk stimuleert, vindt Rauws. 'Een van de PhD's die ik begeleid, kijkt naar duurzaam gedrag in de wijk. Wat opvalt is dat mensen vaak best groene overtuigingen hebben, maar denken dat hun buurtgenoten dat minder hebben. Dat kan een barrière zijn om te handelen. Door in je beleid mensen te nudgen en te informeren dat de burens best duurzaam zijn, kun je die verkeerde veronderstelling corrigeren, waardoor er wellicht meer duurzame initiatieven van de grond komen. Ik denk dat planologen veel meer van dit soort gedragskennis gebruik zouden kunnen maken.'

Groningen voortrekkersrol

Rauws vindt het 'een slimme zet' dat de Gemeente Groningen in de nieuwe Leidraad Openbare Ruimte, die afgelopen zomer werd gepresenteerd, de openbare ruimte meer en beter toegankelijk wil maken voor voetgangers en fietsers en tegelijkertijd ruimte voor klimaatadaptatie creëert. Ook de voortrekkersrol van de gemeente bij het verduurzamen van de stadslogistiek kan op zijn goedkeuring rekenen. De cijfers die Rauws noemt zijn gigantisch: een gemiddelde wijk van drieduizend inwoners krijgt 110.000 pakjes, 80.000 maaltijden en 40.000 leveringen van boodschappen per jaar. 'De gemeente laat zien dat dit duurzaam kan, door elektrische voertuigen te stimuleren, haar eigen post met bakfietsen te bezorgen en pakketkluisen te ondersteunen.'

Oplossing puzzel

De gemeente Groningen mag dan het goede voorbeeld geven, landelijk mist Rauws een centrale visie. 'Sinds de jaren zestig stond planning echt centraal in hoe Nederland functioneerde, maar op landelijk niveau is daar weinig aandacht meer voor. In 2010 is het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zelfs opgeheven. Maar de Deltacommissaris zegt nu dat droge voeten houden niet alleen over water gaat, maar ook over de inrichting van het land. Bij de stikstofproblematiek gaat het niet alleen over boeren en industrie die stikstof produceren, maar over waar ze dat doen, zodat de stikstof wel of niet neerslaat in natuurgebieden. Het denken in ruimtelijke samenhang is bij veel problemen de oplossing van de puzzel.'

FOTO: SIESE VEENSTRA

WIJMENGA'S WERELD

OPGETEKEND DOOR MARJAN BROUWERS

Een boodschap van hoop

De kerstboom staat er dit jaar weer mooi verlicht bij op de Grote Markt en overal in de stad brandt de feestverlichting volop. Een warm teken van hoop in deze tijd die niet gemakkelijk is geweest. Allemaal dachten we in de zomer dat het einde van de pandemie in zicht was, maar Covid-19 blijkt een stuk minder voorspelbaar dan menigeen had verwacht. Dus dragen we weer mondkapjes, houden we afstand van elkaar en studeren en werken we opnieuw zoveel mogelijk thuis. Net als vorig jaar: een constatering om bijna moedeloos van te worden.

Toch wil ik in deze laatste column van 2021 niet somberen, want er zijn dit jaar ook veel mooie dingen gebeurd. Zo heb ik begin november genoten van de onthulling van twintig nieuwe portretten van hoogleraren. Een traditie die bijna net zo oud is als de universiteit zelf. In 1618 kregen vier portretten van de grondleggers van onze universiteit voor het eerst een plekje aan de muur in de Senaatskamer van het toenmalige academiegebouw. Door de eeuwen heen hebben we die traditie voortgezet. Op elf van de nieuwe portretten staan vrouwelijke hoogleraren afgebeeld. Daarmee laten we nu goed zien hoe we als universiteit steeds inclusiever worden. Overigens mochten in die Senaatskamer vroeger alleen portretten van overleden hoogleraren hangen. Die regel hebben we losgelaten, zodat tijdens buluitreikingen, voorlichtingsbijeenkomsten en promotieberaden nu ook actieve hoogleraren vanaf de muren kunnen toekijken. In de komende jaren willen we daaraan portretten van onze Spinoza- en Stevinpremiëwinnaars toevoegen.

Een ander hoogtepunt was een recordaantal promoties: naar verwachting 640 eind december. Een historische groei, want in 2000 stond de teller nog op ruim 200 per jaar en in 2010 waren het er 338. Al die promoties laten zien dat de RUG zich in razend tempo ontwikkelt tot een echte research-driven, internationale en inclusieve universiteit met promovendi die uit de hele wereld komen. Ondanks de beperkingen van de pandemie zijn ze erin geslaagd hun promotieonderzoek met succes te voltooien. Als ik dan die kersverse doctoren overladen met bloemen zie staan op de trappen van het Academiegebouw, ontbrandt in mij de stille hoop dat ik die enthousiaste gezichten ooit terug zal zien op een portret in de Senaatskamer.

Cisca Wijmenga
rector magnificus